

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

Дмитро ШВЕЦЬ

2024

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Ірини ПЕЛЕХ на тему
«Особливості психоемоційних станів вагітних жінок
під впливом стресогенних чинників»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Кафедра практичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, заслухавши на розширеному засіданні публічну презентацію наукових результатів дисертації Ірини ПЕЛЕХ на тему «Особливості психоемоційних станів вагітних жінок під впливом стресогенних чинників», а також оцінку рецензентів та учасників фахового семінару, проведеного 10 жовтня 2024 року, констатує:

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що вивчення психоемоційних станів вагітних жінок під впливом стресогенних чинників є надзвичайно важливим для розробки ефективних стратегій підтримки вагітних жінок та профілактики негативних наслідків для їхнього здоров'я та здоров'я їхніх майбутніх дітей.

Суспільство в умовах воєнного стану є одним із найсильніших стресогенних факторів, які можуть мати глибокий вплив на психоемоційний стан людей. Вагітні жінки за таких умов зазнають особливого стресу, що може впливати як на їхнє власне здоров'я, так і на здоров'я та розвиток майбутньої дитини. Масштабні збройні конфлікти спричиняють серйозні психологічні та фізичні навантаження, які можуть привести до тривожності, депресії, посттравматичного стресового розладу та інших психоемоційних розладів.

Воєнні дії викликають страх втрати звичних умов життя, що порушує базове відчуття безпеки та довіри до світу загалом. Є висока ймовірність втрати соціальних зв'язків та особистісно значимих осіб, які може бути вкрай

важливим для вагітних жінок. Відсутність підтримки посилює почуття ізоляції, безпорадності, руйнує відчуття стабільності, погіршує загальний стан здоров'я матері та дитини. Емоції, пов'язані з війною, актуалізують глибинні переживання вагітних жінок. Особливо проблемним є те, що майбутні матері не можуть вчасно диференціювати такі емоції та переживання і звернутись по кваліфіковану допомогу, а отже, отримати підтримку та належний супровід у становленні свого материнства.

Дослідження емоційної сфери допомагають зрозуміти, як кризове середовище, війна впливає на психологічний стан майбутніх матерів та які фактори можуть спричиняти ризик розвитку психологічних проблем у них. Дослідження емоційної сфери можуть допомогти виявити ризикові фактори, які можуть призвести до передчасних пологів, низької ваги і квалітету дитини при народженні та інших проблем.

Виконане дослідження дасть змогу отримати нові знання з означеної тематики, які будуть корисними для практичних психологів, лікарів, можуть використовуватись при викладанні відповідних навчальних курсів та в едукативній практиці.

В умовах воєнних дій в Україні вкрай важливим є збереження психологічного та фізичного здоров'я, підтримка звичних соціальних зв'язків і доступ до якісних медичних послуг. Адже констатовано, що під час Революції Гідності, анексії Криму і території Донецької та Луганської областей спостерігалось значне зростання викиднів, такий самий процес зафіксований на початку широкомасштабного вторгнення у 2022 році, що в поєднанні з масовими вбивствами українців на фронті й під час бомбардувань населених пунктів з часом може викликати велику демографічну катастрофу в Україні.

Крім цього, існує проблема недостатньої освіти та підтримки жінок під час вагітності з урахуванням перебування їх у різних соціальних умовах (з різними рівнями безпеки). Тому дуже важливо розуміти, як емоційно переживається вагітність жінками у середовищі, яке нестійке та небезпечне.

Така недостатня наукова рефлексія питань стосовно переживань вагітних жінок зумовила вибір теми і необхідність проведення дослідження особливостей психоемоційних станів вагітних жінок під впливом стресогенних чинників.

Дисертацію виконано згідно з планами наукових досліджень у межах тем кафедри практичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (2018-2021 рр., державний реєстраційний номер 0118U005373) та «Психологія особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації» (відкрита 2022 р., державний реєстраційний номер 0122U002532).

Метою дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних положень психоемоційної сфери жінок під час вагітності та розробка програми психологічного супроводу вагітних.

Досягнення обраної мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

1. Здійснити теоретичний аналіз концепцій, що описують емоційну сферу особистості, й науково-психологічний аналіз динаміки перебігу вагітності та впливу зовнішнього середовища на психоемоційні переживання вагітних жінок.

2. Побудувати авторську гіпотетичну модель особливостей психоемоційних станів вагітних жінок під час військових дій в Україні.

3. Здійснити емпіричне дослідження особливостей психоемоційних станів вагітних жінок під дією стресогенних чинників (під час військових дій в Україні) та визначити, як вони впливають на характер емоційної сфери жінок у період вагітності.

4. На основі отриманих показників розробити психологічну програму супроводу для вагітних жінок.

Об'єктом дослідження є психоемоційні стани як психо-соціальний феномен.

Предметом дослідження є особливості психоемоційних станів вагітних жінок під впливом стресогенних чинників.

Методологічна основа дослідження. Для виконання поставлених завдань та досягнення мети дослідження використовувались такі **методи**:

теоретичні (аналіз, синтез, теоретичне узагальнення та моделювання);

емпіричні методи: діагностичні шкали: методика САН (самопочуття, активність, настрій); методика діагностики самооцінки психічних станів (за А. Айзенком): тривожність, фрустрація, агресивність, ригідність; методика вимірювання тривожності Тейлора, тривога; опитувальник PSM-25(психологічний стрес); тест відношення вагітної; опитувальник нервово психічної напруги; опитувальник нервово психічної стійкості; симптоматичний опитувальник самопочуття СОС; інвентаризація симптомів стресу; діагностика домінуючого настрою; чотирьохмодальний емоційний опитувальник; методика диференціації діагностики депресивних станів: рівень та наявність депресії; методика діагностики типу емоційної реакції на вплив стимулів оточуючого середовища. Розроблена авторська анкета-опитувальник для визначення та оцінки суб'єктивного впливу стресових чинників, пов'язаних з військовими діями на психоемоційний стан вагітних жінок;

методи статистичного опрацювання результатів емпіричного дослідження: середні значення, кореляція за критерієм Spearman, порівняльні методи: Mann-Whitney U Test, Kruskal-Wallis test, кластерний аналіз: Descriptive Statistics for Cluster, перцепційний аналіз, дескриптивний аналіз.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні й обґрунтуванні особливостей психоемоційних станів вагітних жінок під впливом стресогенних чинників. У процесі дослідження одержано такі найсуттєвіші результати:

уперше:

- побудовано авторську гіпотетичну модель психоемоційних переживань вагітних жінок під дією стресогенних чинників;

- отримано емпіричні дані щодо психоемоційних станів вагітних жінок в умовах воєнних дій на території України;

запропоновано та розроблено програму психологічного супроводу вагітних жінок, які перебувають під дією стресогенних чинників;

- *поглиблено та доповнено* розуміння психоемоційної сфери вагітних жінок під дією стресогенних чинників, зокрема, воєнних дій;

- *встановлено*, що на психоемоційні переживання вагітних жінок впливають стресогенні чинники військових дій у формі перегляду новин та стать майбутньої дитини та формують ставлення до вагітності;

- *набули подальшого розвитку* теоретико-методичні підходи щодо ролі стресогенних чинників, таких як воєнні дії та війна на переживання вагітних жінок та перебіг вагітності.

Практичне значення отриманих результатів впроваджене в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт від 05.12.2023 №94); Українського Католицького Університету (акт впровадження від 25.06.24 №314/24); Івано-Франківського національного медичного університету (акт впровадження від 27.06.2024 № 2281); а також у професійну діяльність ГО Український інститут дитячо-юнацької психотерапії та психологічного консультування (акт впровадження від 02.07.2024 №0207/24); у практичну роботу комунального некомерційного підприємства Львівської обласної ради «Львівський обласний клінічний психоневрологічний диспансер» стаціонарне відділення №1 (акт впровадження від 08.07.2024 №0807/24).

Сформульовані в роботі теоретичні положення та отримані результати емпіричного дослідження використані у навчальних програмах таких курсів як: «Загальна психологія», «Психологія особистості», «Практикум з психології особистості», «Психологія емоцій та мотивація», «Психологія розвитку», «Основи психологічного консультування», «Техніки психологічної корекції та супроводу», «Основи арт терапії», «Психологія сім'ї та сімейне консультування», «Медична психологія».

Наукові результати дисертаційного дослідження були впроваджені при розробці лекційних курсів для слухачів освітніх проєктів з напрямку психодинамічної дитячо-юнацької психотерапії Українського інституту дитячо-юнацької психотерапії та консультування. Зокрема, результати дослідження були використані в підготовці таких лекцій як: «Пренатальний та перенатальний період. Особливості роботи психолога з вагітними», «Особливості роботи в діаді мама – немовля», «Психоаналітичні теорії розвитку М. Кляйн, В. Біон», «Формування теорії прив'язаності».

Також результати дослідження застосовувались при практичній консультативно-психологічній роботі з вагітними пацієнтками у клініках.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (292 найменування, з них 47 кирилицею та 245 латиницею) і 9 додатків. Основний текст дисертації становить 192 сторінки.

Робота містить 29 таблиць та 39 рисунків на 47 сторінках. Повний обсяг дисертаційної роботи становить – 270 сторінок.

Особистий внесок здобувачки. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, є результатом самостійного дослідження здобувачки. Внесок авторки у праці, опубліковані у співавторстві, зазначений у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, як-от: міжнародна науково-практична конференція «Психологічний супровід до, під час та після війни: дослідження та ділення досвідом», 14-15 жовтня 2022 р. (м. Львів); міжнародна науково-практична конференція «Війна. Психотерапія травми», 10-11 листопада 2023 р. (м. Львів); V міжнародна науково-практична конференція з дитячо-юнацької психотерапії Української спілки психотерапевтів «Нашого цвіту по всьому світу – скарби української нації», 18-19 листопада 2023 (м. Ужгород).

Публікації. Положення та висновки, сформульовані у дисертації, опубліковано у 13 наукових працях, серед яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б» і 7 наукових праць у збірниках за матеріалами конференцій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Наукові праці, в яких опубліковано наукові результати дисертації:

1. Крушельницька І. В. Екологічний емоційний фон вагітної жінки як барометр здорового розвитку дитини. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2014. №7(36). С. 208-216. <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v7/i36/22.pdf>

2. Пелех І. В., Католик Г.В. Емоційні стани вагітної жінки: порівняльний аналіз. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. № 13. С. 106-114. DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.13>

3. Пелех І.В. Війна та емоційні переживання вагітних жінок: аспект статі. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. Випуск 18. С. 76–82. DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2023.18.10>

4. Пелех І. Особливості переживання вагітності у час війни. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2024. № 1(35). С. 639-647. DOI [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1\(35\)-638-647](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1(35)-638-647)

5. Пелех І. Особливості психологічної роботи з вагітними жінками. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2024. № 5(39). С. 830-839. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5\(39\)-830-839](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5(39)-830-839)

6. Пелех І. Арт терапевтичні техніки в роботі з вагітними жінками. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2024. № 6(40). С. 892-90. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-6\(40\)-892-901](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-6(40)-892-901)

Наукові публікації, що засвідчують апробацію матеріалів

7. Крушельницька І. В. Стрес як чинник впливу на особливості емоційних станів у вагітних жінок. *Міжнародна науково-практична конференція: Особистість. Стосунки. Розвиток. Міждисциплінарний аспект. тези доп.*, 3-5 червня, 2016 р., Львів, УКУ, Львів 2016. С. 114-118.

8. Пелех І. Особливості роботи з вагітними жінками під час війни. *Матеріали міжнародної науково практичної конференції: "Психологічний супровід до, під час та після війни: дослідження та ділення, 14-15 жовтня 2022 р. м. Львів, 2022.С.57-58.*

9. Пелех І., Яскевич О. Особливості психологічної роботи та супроводу у психоневрологічному стаціонарі. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: "Психологічний супровід до, під час та після війни: дослідження та ділення досвідом", 14-15 жовтня 2022 р. м. Львів, 2022. С. 38-40.*

10. Яскевич О., Пелех І. Вбивати надію як спосіб жити: міркування про компульсивне повторення на прикладі терапевтичних історій. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: "Психологічний супровід до, під час та після війни: дослідження та ділення досвідом", 14-15 жовтня 2022 р. м. Львів, 2022. С. 24-27.*

11. Пелех І. Стресогенні чинники в житті вагітної жінки. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Як дитині вижити у світі, де дорослі «з'їхали з глузду?» 4-5 червня 2022 р., м. Тернопіль, С. 86-87.*

12. Пелех І. Переживання вагітних в сучасних реаліях. *Матеріали міжнародної науково практичної конференції: Війна. Психотерапія травми, 10-11 листопада 2023р., м. Львів, С.75-77.*

13. Пелех І.В. Внутрішньоутробне середовище та емоційна травма. *Збірник тез V-тої міжнародної науково-практичної конференції з дитячо-юнацької психотерапії, Української спілки психотерапевтів «Нашого цвіту по всьому світу – скарби української нації» 18-19 листопада 2023, м. Ужгород, Україна, С. 60-62.*

З огляду на викладене, можна резюмувати, що дисертація Ірини ПЕЛЕХ на тему «Особливості психоемоційних станів вагітних жінок під впливом стресогенних чинників», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»:

1) містить елементи наукової новизни, а її результати мають теоретичне і практичне значення для психології;

2) виконана дисертанткою самостійно, отримані теоретичні висновки і результати демонструють особисті дослідження авторки;

3) відображена в 13 публікаціях, зокрема: 6 статтях у наукових фахових виданнях України категорії «Б», а також 7 тезах доповідей на науково-практичних заходах, що демонструє повноту попереднього оприлюднення результатів дослідження;

4) відповідає Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261; Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40; Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44; а також положенням міждисциплінарної освітньо-наукової програми «Психологія та менеджмент організації» для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – за спеціальностями 053 «Психологія» і 073 «Менеджмент» у Львівському державному університеті внутрішніх справ;

5) рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Головуючий на засіданні кафедри:
т.в.о. завідувача кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор психологічних наук, доцент

Євген КАРПЕНКО